

орієнтовані системи навчання — №8 — Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова — 2004 — С.27.

10. Пометун О.І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. — К.: «К.І.С.» — 2004. — С. 16-25.

11. Скворцова С.О. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики // е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» — №4 — 2010 — С.85

12. Хлань Л.М. Сучасна географічна освіта: проблеми та перспективи // Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського — 2011.

13. Ховрич М.О., Терещенко С.П. Електронний посібник як засіб навчання учнів загальноосвітньої школи // Вісник ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка — № 69 — 2009 — С.33-35.

14. Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование — №2 — 2003 — С. 58-64.

15. Закон України «Про концепцію Національної програми інформатизації» від 02.02.1998р. // — К.: 4 лютого 1998 року N 75/98-ВР

У статті розглядаються питання впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес з метою підвищення ефективності загальнохімічної професійної підготовки вчителя хімії. Розглянуто концепцію перетворення навчальної діяльності студента у модельну професійну діяльність та сферу її застосування, а також використання електронного посібника «Загальна та неорганічна хімія» при організації самостійної роботи студентів.

Ключові слова: електронний посібник, новітні інформаційні технології, мультимедіа, інформаційно-комунікаційні технології, гіпертекстова технологія, дистанційне навчання, загально-професійна компетенція, інформаційна компетентність.

В статье рассматриваются вопросы внедрения новых информационных технологий в учебный процесс с целью повышения эффективности химической профессиональной подготовки учителя химии. Рассмотрена концепция превращения учебной деятельности студента в модельную профессиональную деятельность и сферу ее применения, а также использование электронного пособия «Общая и неорганическая химия» при организации самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: электронное пособие, новейшие информационные технологии, мультимедиа, информационно-коммуникационные технологии, гипертекстовая технология, дистанционное обучение, профессиональная компетенция, информационная компетентность

The article deals with the introduction of new information technologies in educational process in order to improve general chemical chemistry teacher training. We consider the concept of transformation of student workload in a model of professional activity and its scope and use of e-book «General and inorganic chemistry» in organizing students' independent work.

Key words: electronic guide, latest information technology, multimedia, information and communication technology, hypertext technology, distance learning, general professional competence, informational competence.

УДК 37.01:796.02

О.О. Солтик
м. Хмельницький, Україна

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із вагомих шляхів дослідження професійного становлення фахівця є детальний і поглиблений аналіз його трудового шляху, зокрема поділ на окремі складові професійного розвитку (періодизація). Деталізація трудового шляху, розділення на окремі етапи, періоди професійного становлення є передумовами для успішного впливу на формування фахівця, його професійного зростання, забезпечення якісної підготовки та супроводу протягом професійної кар'єри тощо.

Свідченням того, що професійне становлення фахівця відбувається протягом усього професійного життя і не обмежується будь-яким одним періодом, є значний науковий матеріал,

накопичений при вивченні проблеми періодизації [3]. Водночас аналіз спеціальної літератури вказує на відсутність у більшості науковців єдності поглядів стосовно часових діапазонів періодизації та критеріїв, що покладені у її основу [3]. Разом із тим дефіцит робіт, присвячених проблемі періодизації педагогічної діяльності у сфері фізичної культури, на фоні багатоплановості та багатоступеневості процесу професіоналізації стає суттєвою перепорою на шляху дослідження особливостей розвитку суб'єкта означеної сфери. Це положення обумовлює актуальність і потребу у проведенні подальших досліджень.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Необхідною передумовою визначення періодизації суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури є аналіз наявних підходів і способів поділу трудового шляху на часові (умовні) проміжки. Поряд із віковою періодизацією, яка притаманна будь-якій професійній діяльності, переважна більшість науковців визнають наявність етапності (стадіальності, циклічності) у процесі професійного становлення фахівця [3].

Залежно від критерію, який покладено в основу періодизації, існує велика кількість різних підходів і видів поділу трудового шляху, структурування професійного розвитку фахівця.

Так, Т. Кудрявцев [5] за критерієм періодизації (ставлення особистості до професії та рівня виконання діяльності), виділив 4 етапи: перший етап — виникнення і формування професійної активності; другий етап — професійне навчання і підготовка; третій етап — входження у професію; четвертий етап — повна реалізація особистості у професійній праці.

А. Маркова [6] на основі визначення професіоналізму виділила 4 рівні, які у свою чергу складаються з окремих етапів:

1-й рівень — до професіоналізму. Етап первинного ознайомлення із професією;

2-й рівень — професіоналізм. Етапи: 1) адаптація людини до професії; 2) самоактуалізація людини у професії; 3) гармонізація людини з професією;

3-й рівень суперпрофесіоналізм. Етапи: 1) вільне володіння своєю професією; 2) оволодіння рядом суміжних професій; 3) творче самопроекування; 4-й рівень — псевдопрофесіоналізм.

Ж. Вірна [2] вибрала в основі критерію періодизації провідний модус соціокультурного життя, де визначила чотири періоди: перший період — рання професіоналізація; другий період — професійна соціалізація; третій період — включення особистості до системи суспільного поділу праці; четвертий період — пенсійний вік або втрата працездатності.

Р. Хейвігхерст [8] в основі періодизації розглядає набуття установок і трудових умінь. Це дозволило йому встановити шість етапів: перший етап — ідентифікація з працівником (від 5 до 10 років); другий етап — набуття основних трудових навичок і формування працелюбності (від 10 до 15 років); третій етап — набуття конкретної професійної ідентичності (від 15 до 25 років); четвертий етап — становлення професіонала (від 25 до 40 років); п'ятий етап — праця на благо суспільства (від 40 до 70 років); шостий етап — роздуми про продуктивний період професійної діяльності (після 70 років).

До найбільш детальної періодизації розвитку людини як суб'єкта праці слід віднести данні подані у працях Є. Клімова [4]. Згідно з ними, весь процес професіоналізації поділяється на 10 стадій: 1) передігри; 2) гра; 3) оволодіння начальною діяльністю; 4) оптація; 5) адепт; 6) адаптант; 7) інтернал; 8) майстер; 9) авторитет; 10) наставник.

Знайшла широке використання періодизація подана у працях В. Бодрова [1], в основі якої подано критерій професійного розвитку особистості:

I. Допрофесійний розвиток: 1. Передігрова стадія — до 3-х років (епоха раннього дитинства); 2. Стадія гри — 3-6 років (дошкільне дитинство); 3. Оволодіння навчальною діяльністю від 6-11-12 років (молодший шкільний вік).

II. Розвиток у період вибору професії: 4. Стадія оптації — підготовка до життя, праці, вибір професії (11-18 років).

III. Розвиток у період професійної підготовки та подальшого професійного становлення: 5. Стадія професійного навчання 15-18 — 19-23 роки; 6. Стадія професійної адаптації — 19-21 — 24-27 років; 7. Стадія розвитку професіонала — 21-27 — 45-50 років; 8. Стадія реалізації

професіоналізму — 45-50 — 60-65 років; 9. Стадія спаду — 61-66 років.

У дослідженнях Н. Волянук [3] в основу періодизації професійного становлення тренера-викладача покладено сім етапів: допрофесійного розвитку (від 3 до 12 років), оптації (від 12-13 до 14-18 років), професійної підготовки (від 17-18 до 19-22 років), професійної адаптації (від 23 до 26 років), первинної (від 27 до 34 років) і вторинної професіоналізації (від 35 до 45 років), майстерності (від 46 до 55 років) і наставництва (від 56 до 70 років).

Досить популярною за кордоном є періодизація за Д. Сьюпером [9]. Згідно з нею виділені: 1) стадія пробудження (від народження до 15 років); 2) стадія дослідження власних сил та прагнень (від 15 до 24 років); 3) стадія консолідації (від 25 до 44 років); 4) стадія збереження (від 45 до 64 років); 5) стадія спаду (від 65 років).

Поряд із зазначеними періодизаціями професійного становлення фахівця існує низка інших. Незважаючи на певні розбіжності у часових відрізках, кількості періодів та етапів усіх їх об'єднує наявність критерію, відносно якого формується періодизація професійного шляху. Саме тому в подальших дослідженнях періодизації суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури має також передувати встановлення відповідного критерію. Основним критерієм періодизації у сфері фізичної культури будемо розглядати надійність суб'єкта педагогічної діяльності.

Мета статті полягає у визначенні періодизації професійного становлення фахівця у сфері фізичної культури на основі формування надійності суб'єкта педагогічної діяльності.

Результати досліджень. Подальший аналіз професійного становлення фахівця, критерій періодизації якого полягає у надійності його діяльності, повинен починатись з визначення поняття надійності. Так під надійністю суб'єкта педагогічної діяльності в сфері фізичної культури ми розуміємо властивість фахівця зберігати працездатний стан, що характеризується безпомилковістю, продуктивністю та ефективністю діяльності, обумовлений професійним потенціалом, який знаходиться під впливом варіативних умов професійно-педагогічного середовища.

Одним із головних детермінантів надійності суб'єкта виступає професійний потенціал. У нашому розумінні професійний потенціал фахівця у сфері фізичної культури складається з чотирьох компонентів: біологічного, соціального, педагогічного та психологічного. Кожен із зазначених компонентів має свої особливості у процесі професійного становлення фахівця. Лише після розгляду окремо кожного із компонентів професійного потенціалу стає можливою визначення періодизації становлення фахівця у сфері фізичної культури.

Серед поширених періодизацій, яка враховує біологічні детермінанти розвитку, можна зазначити праці Е. Еріксона [7]. Згідно із нею можна виділити дванадцять періодів: період немовляти (перші 4 тижні); грудний період (від місяця до року); раннє дитинство (від 1 до 3 років); перше дитинство (від 4 до 7 років); друге дитинство (від 8 до 12 років); підлітковий період (від 12 до 16 років); юнацький період (від 16-17 до 21-23 років); зрілий вік перший період (від 22-24 до 35 років); зрілий вік другий період (від 36 до 55-60 років); похилий вік (від 56-61 до 74 років); старечий вік (від 75 до 90); довгожителі (від 90 років).

Розглядаючи особливості розвитку соціального компонента [10] можна виділити 5 стадій: первинна соціалізація — стадія адаптації до соціального оточення (від народження до підліткового віку); стадія індивідуалізації — прагнення до виділення (підлітковий та юнацький вік до 25 років); стадія інтеграції — прагнення знайти своє місце у суспільстві; трудова стадія соціалізації; стадія після трудової діяльності.

Для педагогічної школи найбільший інтерес має періодизація, що охоплює життя і розвиток людини шкільного віку [11]. Основу педагогічної періодизації утворюють стадії фізичного і психічного розвитку з одного боку і умови, в яких проходить виховання, з іншого. У сучасній науці прийняті наступні періодизації: грудний вік (до 1 року); переддошкільний вік (від 1 до 3 років); дошкільний вік (молодший 4 роки, середній 5 років; старший 6 років); шкільний вік (молодший 6-10 років, середній 10-15 років; старший 15-18 років).

Особливості психологічної періодизації були висвітлені вище у літературному огляді, де

зазначались професійний розвиток суб'єкта, професіоналізація тощо.

Зважаючи на те, що у професійній діяльності у сфері фізичної культури суттєву роль відіграють компоненти: біологічний, соціальний, психологічний та педагогічний, які утворюють професійний потенціал і забезпечують працездатний стан фахівця під впливом варіативних умов середовища, визначена періодизація має містити у собі ознаки усіх чотирьох компонентів.

Ураховуючи це, найбільш прийнятною періодизацією професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури будемо вважати періодизацію запропоновану В. Бодровим [1], в основі якої знаходиться критерій професійного розвитку особистості. Відповідно до неї професійне становлення педагога починається з допрофесійного розвитку, характерною особливістю якого є набуття первинного професійного досвіду під час занять у фізкультурно-спортивних секціях. Поряд із формуванням різних психологічних властивостей, вихованням вольової сфери спортсмени знайомляться з арсеналом фізичних вправ, методикою тренування, формами і методами занять.

Особливе місце у становленні фахівця займає розвиток у період вибору професії (11-18 років). На цьому проміжку у спортсменів відбувається активний самоаналіз власної професійної придатності і ступеня розвитку професійно важливих якостей. Спортсмени оволодівають системою соціально значимих ціннісних уявлень про майбутній трудовий шлях, приймають відповідальне рішення про вибір професії [3]. Серед найбільш важливих мотивів вибору професії викладача є можливість продовжувати свою спортивну спеціалізацію під час навчання.

Розвиток фахівця у сфері фізичної культури в період професійної підготовки має певну особливість. Нині формування педагогічних кадрів здійснюється двома основними шляхами: 1-й — вища освіта здобувається у навчальних закладах педагогічного типу, які у переважній більшості мають факультети фізичного виховання; 2-й — вища освіта здобувається в інститутах, університетах фізичної культури та спорту. Окрім того, професію педагога можна отримати навчаючись за трьома напрямками підготовки: «Спорт», «Фізичне виховання», «Здоров'я людини», які об'єднані у галузь знань «Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини». Значні розбіжності у навчальних планах підготовки фізкультурних кадрів вносять суттєві розбіжності у процес оволодіння знаннями, практичними навичками і уміннями. Водночас заняття спортом під час навчання також має як позитивний, так і негативний впливи на професійне формування фахівця.

Розвиток фахівця в період професійної діяльності можна розглядати на стадіях: професійної адаптації, розвитку професіонала, реалізації професіонала, стадії спаду. Характерними ознаками першої стадії є пристосування фахівця до нових соціальних і професійних норм, умов і процесів трудової діяльності, подальший розвиток самовизначення в обраній професії, самоусвідомлення правильності вибору професійного шляху, розвиток професійно-важливих якостей, спеціальних здібностей тощо [3]. Стадії розвитку і реалізації професіонала передбачають удосконалення особистісної структури, психічних процесів, розвитку прийомів самооцінки, саморегуляції. Постійні зміни умов професійного середовища, інформатизація освіти, нові освітні стандарти вимагають від педагога необхідність постійно покращувати свій професійний потенціал. Ураховуючи зменшення дієвості системи підвищення кваліфікації, яка діє у навчальних закладах важливим стає спрямування педагогів у свої професійній діяльності на самовдосконалення.

Стадія реалізації професіонала у сфері фізичної культури відзначається подальшим набуттям знань, професійного досвіду певною стабілізацією психічних функцій і поступовим зменшенням фізіологічних можливостей.

Значне зниження рухової активності, збільшення травмування, захворюваності, погіршення функціональних можливостей, що в цілому значно знижує біологічну складову професійного потенціалу, призводить до необхідності переорієнтації на інші складові: педагогічну, психологічну і соціальну. На тлі зниження загальної професійної активності це дає змогу в певній мірі підтримувати трудову діяльність.

Зазначені періоди і стадії дозволять більш точно і повноцінно визначити у подальших

дослідженнях особливості формування надійності суб'єкта на різних етапах професійного становлення фахівця.

Висновок. Найбільш прийнятною періодизацією професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури, в основі якої знаходиться критерій надійності фахівця, вважаємо періодизацію запропоновану В. Бодровим.

Доцільні напрями подальших розвідок. Визначення періодизації професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури відкриває можливості дослідження феномену надійності професійної діяльності, виявлення особливостей її забезпечення та збереження.

Література:

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. Учебное пособие для вузов. 2-е изд. / Вячеслав Алексеевич Бодров. — М.: ПЕР СЭ, 2006. — 511 с. — (Современное образование).
2. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія / Жанна Петрівна Вірна. — Луцьк: «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. — 320 с.
3. Воляннюк Н.Ю. Психология професійного становлення тренера: Монографія / Наталія Юріївна Воляннюк. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. — 444 с.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Евгений Александрович Климов. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. — 512 с.
5. Кудрявцев Т.В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности / Т.В. Кудрявцев, В.Ю. Шегурова // Вопросы психологии. — 1983. — № 2. — С. 52-59.
6. Маркова А.К. Психология профессионализма. Психология профессионализма. — М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. — 308 с.
7. Эриксон Э. детство и общество / пер. с англ. — СПб.: Питер Пресс, 1996. — 529 с.
8. Havighurst, R. J., Human development and education. London, England: Longman, 1953.
9. Super D.E. Synthesis: or is it distillation // The personal and guidance journal. — 1983. — Vol. 61. - №8. — P. 508-512.
10. База психологических знаний (PSYERA.RU). — Режим доступа: -<http://psyera.ru/socializaciya-lichnosti-periody-ee-razvitiya-189.htm>
11. Електронна бібліотека (e-Reading). — Режим доступа: — http://www.e-reading.org.ua/chapter.php/98165/39/Erofeeva_-_Obshchie_osnovy_pedagogiki_konspekt_lekciii.html

У статті проаналізовано існуючі періодизації професійного становлення фахівця. Визначено основні етапи професійного становлення суб'єкта педагогічної діяльності у сфері фізичної культури.

Ключові слова: професійне становлення, суб'єкт педагогічної діяльності, етапи професійного становлення, періодизація, сфера фізичної культури.

В статье проанализированы существующие периодизации профессионального становления специалиста. Определены основные этапы профессионального становления субъекта педагогической деятельности в сфере физической культуры.

Ключевые слова: профессиональное становление, субъект педагогической деятельности, этапы профессионального становления, периодизация, сфера физической культуры.

An existing periodization of a professional formation of a specialist has been analyzed in the article. The main stages of a professional becoming of an individual of a teaching activity in the physical training sphere have been defined.

Key words: a professional becoming, an individual of a teaching activity, stages of professional becoming, division into periods, sphere of physical culture.